

БОРБА ЗА ОДРЖАВАЊЕ АБАЦИСКЕ ЧАРШИЈЕ КАО ПРИВРЕДНОГ ЕЛЕМЕНТА НОВОГ БЕОГРАДА ВАН ШАНЦА

Четврта деценија прошлог века веома је значајна за урбанистички развој градова у Србији. У том кратком периоду врши се планско оснивање низа нових вароши, често непосредно поред старих паланака које ће убрзо бивати напуштане и рушене. Тако се плански оснивају: Доњи Милановац (Пореч), Пожега, Лешница, Лозница, Алексинац. Нешто касније долази до оснивања Рашке, Краљева (Карановца), Горњег Милановца (Деспотовице) и Бајине Баште, као плански организованих целина, са правилним трговима, широким, правим улицама и правоугаоним блоковима.

Веома повољан економско-географски и саобраћајни положај Београда учинио га је, убрзо после сређивања унутрашњих прилика, значајним трговинским и привредним центром. Преко Београда и његовог пристаништа води се жива трговина са суседним земљама, па се чак тргује и са Француском, Италијом и Русијом. Међутим, баш због тог изванредног положаја, Београд је и после хатишерифа од 1833 године остајао и даље град из кога се турско становништво није морало иселавати, до даље царске наредбе.

Тадашња варош је сва у „шанцу“, са свих страна затворена. У Београду су, према тадашњим путописцима, углавном турске куће, са узаним и кривим сокацима, са чаршијом оријенталског типа, без икаквих друштвених зграда.

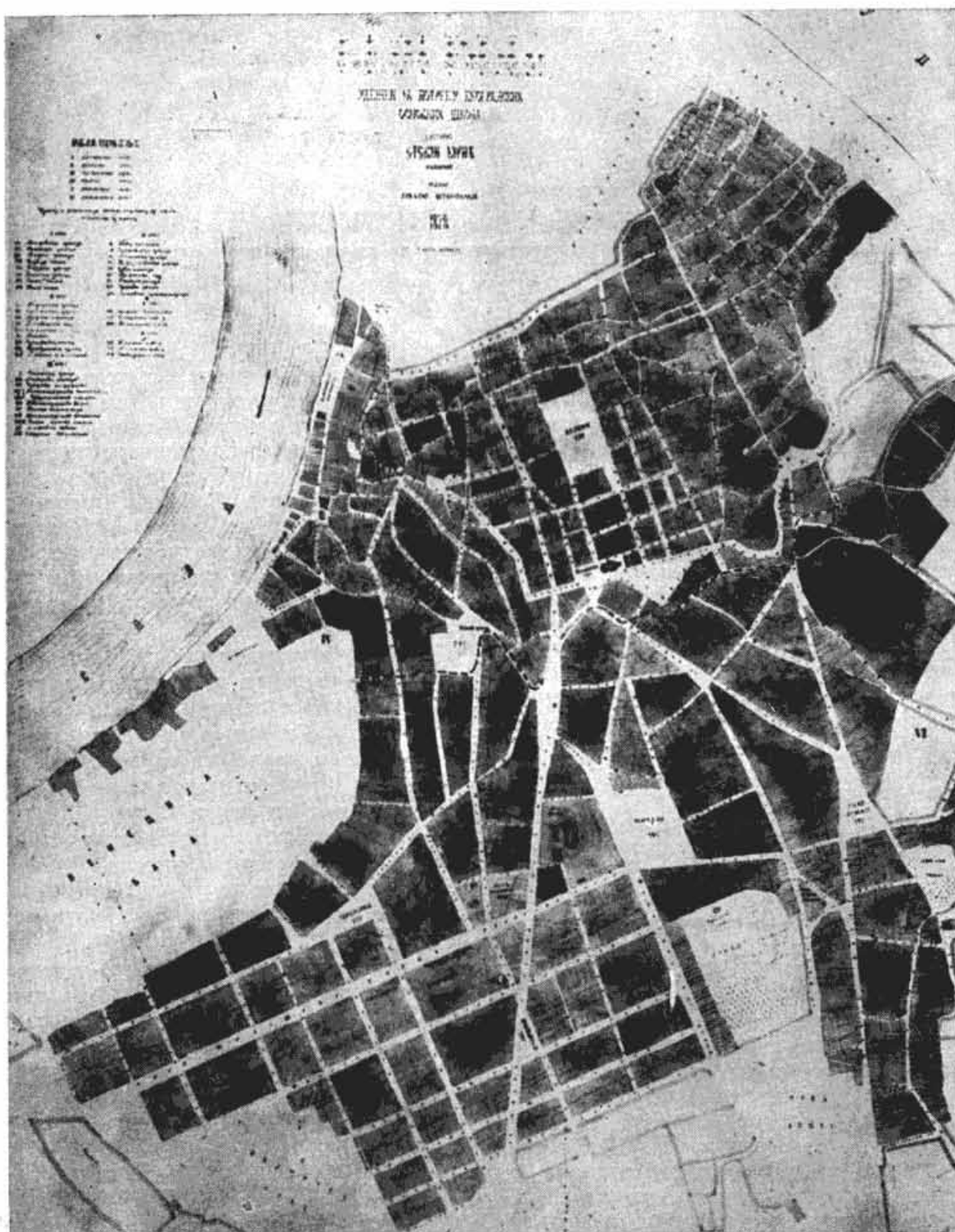
Постепеним организовањем и осамостаљењем Србије настаје потреба да

Београд постане центар државе. Београду се даје значај одлуком да се у њему подижу важније јавне грађевине. У самој вароши, у шанцу, почео је 1829 године да се образује српски центар око данашње Саборне цркве, са неколико важнијих зграда. Међутим, опрезност је налагала да се за подизање нових јавних грађевина изабере „место и подаље од домашаја са града турских топова“.¹

Кнез Милош долази на мисао, да „поступно иселјава из овога града хришћанско становништво и да на падини према Сави подигне нови град“. Ради тога ће кнез Милош наредити, да се „поред непрегледних ливада које се простиру све до утока Саве у Дунав“ почне са оснивањем новог града, ради чега ће се разрушити насеља у Савамали, а његови становници преселити „поред села Палилуле“, што је урађено за свега један дан.

Планско оснивање новог, српског дела Београда почело је 1836 године обележавањем двеју нових, правих и широких улица: Савамалске и Абациске (данас Гаврила Принципа и Народног фронта). Радовима на оснивању новог града управљао је лично кнез Милош. Он је 1835 одлучио да на том земљишту гради „касарну и друга здања“, па је сам пошао да разгледа где ће се касарна поставити и нашао да је „оно место где је сад... најсходније“.

¹ Сретен Ј. Поповић, *Путовање по Србији*, 94.

Сл. 1 — Заришев план Београда из 1878 године. Нови Београд, ван шанца се простире до »Тркалишта«, до данашње зграде Правног факултета, до Трга Димитрија Туцовића и до трга код »Мостара«. — Дунавска падина, између улице Васе Чарапића и Душанове, била је само делимично регулисана према плану Е. Јосимовића. Простор на коме је Народна скупштина био је марвени трг

Године 1836 рад на обележавању Абациске улице, или тачније будуће нове абациске чаршије, био је завршен: „Сад сокак тај на горњу страну правим путем, куд сте нам заповедили да буде, размерен је и готов“.² Тиме су постављене прве основе новом Београду изван шанца.

Замисао да нови део Београда већ у почетку добије и привредни карактер, оснивањем нове „абациске чаршије“ била је здрава, али је њено остварење наишло на знатне тешкоће. Требало је да један део српских абација напусти своје дућане и куће у старој вароши и да сагради себи нове дућане и куће у новој чаршији, усред ливада, далеко од старе, разрађене чаршије у шанцу.

Архивска документа која се односе на оснивање нове абациске чаршије на жив начин причају о тешкоћама на које су наилазиле абације и власти. Десет година после оснивања чаршије један део абација је колективно захтевао да им се дозволи да напусте своја имања у новој чаршији и да се врате у стару варош. Они су се, очигледно, били преварили у својим очекивањима, јер су наводили да су им њихови дућани празни, да им тамо не иде посао као другима у старој вароши.

Међутим, незадовољство абација је почело много раније. Кнез Милош је 1836 године био уступио, на молбу абациског еснафа, „оне испод окружног суда наодеће се ливаде, да се онде с кућама и дућанима својим населити може и да се онде чаршија отвори“.³ После тога је од стране „правитељственог иницира“ извршена подела земљишта на парцеле абациским еснафлијама за грађење дућана. Београдска полиција је касније неким занатлијама заповедила да на „својим плацевима куће и дућане не граде“.

Читава ствар око оснивања нове чаршије доведена је у питање неумесном и погрешном одлуком кнеза Ми-

хаила, крајем 1841 године, „да се ливада на којој се сада у вопросу стојећа абациска чаршија налази и која је принадежала правитељству средством лицитације... 16, 17 и 18 марта 1842 г. прода“.⁴ На то је абациски еснаф упозорио правитељство да је кнез Милош 1836 године на њихову молбу уступио абацијама ливаде испод окружног суда „да се онде с кућама и дућанима својима населити може и да се онде чаршија отвори“.

Вероватно је да ни Совјет, ни кнез Михаило нису знали за решење кнеза Милоша о бесплатном уступању ливада абациском еснафу за подизање чаршије. Одлука кнеза Михаила да се та земљишта изложе продаји лицитацијом, вероватно је била заснована на уверењу да се ради о бесправном заузимању државног земљишта, што тада није била реткост у Србији. Тешко је друкчије разумети друго решење кнеза Михаила, донето у сагласности са Совјетом 19 марта 1842 године, по коме је било свим абацијама допуштено да на томе месту граде себи куће и дућане.

Како није било никаквог писаног документа о ранијој одлуци кнеза Милоша, Совјет се ослонио на изјаве абација из нове чаршије, па је стао на гледиште да је држава дужна да испуни обећање кнеза Милоша, дајући ово образложење: „... да се по причини тој што је проситељима већ једном та ливада од законе власти била обећана и што Совјет суди да ће Правитељство једно праведно и човечно дело учинити, ако оно истим проситељима, како што захтевају, поменути ливаду уступи“.

Иако је био у питању могућ државни приход од продаје тог земљишта, Совјет је то одбио и јасно поставио захтев да се „ливада поменути не продаје, него да се њима даде, да сви, по надлежном премерењу на једнаке и потребне плацеве, на њој куће и дућане начине...“

² Држ. арх., К. К. Јефр. Обр., No. 77 од 28 фебруара 1836.

³ Држ. арх., Попеч. внутрених дела Совјета Књажества српског, II No. 5519, 12 но-

вембра 1847. Даљи наводи су из истог архивског документа, у коме се наводи низ других докумената.

Сл. 2 — Остаци из некадашње Абаџиске улице: две приземне куће, снимљене 1937, доцније срушене

Међутим, у то време се, изгледа, већ имало лошег искуства са бесплатним дељењем плацева у Београду, јер су они остајали дуже времена неизграђени. Стога је Совјет захтевао да се поставе услови о обавезном грађењу кућа у одређеном року. Услов је био кратак и оштар: „... да сваки који плац добије дужан буде на истом за две године дана зданије подићи, иначе да се исти од њега одузме и другоме даде...“ Поред тога је имао да „сваки за свој плац за тапију по класи којој они принадлеже плати“ што се очигледно односило на таксе око преноса власништва.

Посао око деобе и уступања плацева узело је на себе Попечитељство финансија.

После две године, пред истек рока за грађење дућана, једна група мајстора се здружује и покушава да брани своје интересе, који су били доведени у питање узетим обавезама о грађењу дућана у новој чаршији. Из молбе и жалбе, коју је деветнаест мајстора абаџија поднело кнезу Михаилу, види се да је оснивање нове чаршије у пољу, ван гушће насељеног града и ван саобраћаја, било нереално засновано и да се закони образовања чаршије нису могли подредити вољи кнеза Милоша.

Већи део мајстора, њих двадесет три, нису испунили своју обавезу да „сви они у будуће нигде на другом крају вароши живети и дућане своје држати не могу“. Напротив, један део њих је осетио да је у старој чаршији трговина развијенија и да ће тамо много боље радити него у новој. Стога се у молби каже како она двадесет три мајстора „непрестано раде и пазаре у чаршији“ (старој, у шанцу Б. М.) и тиме наносе осталима, у новој чаршији, велику штету. Конкуренција старе чаршије новој била је утолико већа што су она двадесет три мајстора, која су радила у старој чаршији била „од они који су најмогућнији“.

Ту, код тог питања почиње да се води борба између нове и старе чаршије, па и између новог и старог Београда. Совјет иде тако далеко да предлаже да се лица која нису испунила своје обавезе „суду предаду да се тамо изложи зашто су се онако обавезали кад обвезништво своје нису намеравали били испунити“.

Молиоци из нове чаршије су целу ствар тако оштро схватили да су се они сматрали материјално оштећеним од стране оних који своје обавезе нису испунили, па су захтевали да се судским путем ти људи осуде на накнаду

штете. Совјет је молиоце узео у заштити, па је захтевао да се абацијама који су изградили куће у новој чаршији накнади штета за уложени новац око грађења кућа сматрајући да они „страдају и пропадају плаћајући: а) интерес на позајмљене и у бине уложене новце; б) плаћајући кирију на куће и дућане у вароши (мисли се на стару варош); в) интерес на уложене у куће и дућане готовог“.

Предвиђајући могућност да се решење о исељавању абациске чаршије „преиначи“, односно да се од оснивања нове чаршије одустане, молиоци су тражили да се „сва проузрокована у грађењу бина штета, од она двадесет три мајстора накнади“.

Цела ствар је од стране Попечитељства внатрених дела упућена управитељству вароши Београда с препоруком да оно „оптужена лица одма призове и к испуњењу обавезатељства оног принуди“. Међутим, Попечитељство је ипак оставило отворена врата тиме што је у својој препоруци указало на могућност законског оспоравања наредбе о пресељавању чаршије:

„...или ако томе такви величанствени закони узроци на путу стоје, да о томе изјасненије своје поднесе“.

Када је полиција, ипак, позвала тужене да изврше своје обавезе, они су као аргумент у своју одбрану навели изузетне прилике у земљи, због Вучићеве буне и догађаја, који су се у вези са њом одиграли између 1842—1844 године. Они су одговорили „да су им прошла движенија народна у томе препјатствовала“, додајући да су сада спремни на извршење обавеза, али су при томе, ипак, поставили услов да то неће моћи учинити „пре идућег Ђурђевдана“.

У току 1844 године изгледи за оживљавање нове чаршије поправљају се: више новопроизведених мајстора абација обраћа се Попечитељству с молбом, да им се дозволи негде у вароши „дућан за себе узети и занат радити“.

Попечитељство је, знајући да у новој чаршији има празних дућана, упућивало нове абације „да морају за себе у поменутој чаршији дућан узимати“. Државна управа је, очигледно, ишла за јачањем започетог оснивања не само чаршије, него и новог дела Београда, који је 1842 добио свој први регулациони план са правилном уличном мрежом и највећим, најлепшим, магистралним потезима Београда: кнез Милошевом, Немањином улицом и негдашњом Фишекцијском чаршијом (да-

Сл. 3 — Остаци некадашње Савамалске, данас Гаврила Принципа улице. У првом плану су две спратне куће са стрмим крововима који су рађени под утицајем тадашње средњоевропске архитектуре. Између њих је кућа народног балканског стила, са спратним испадом, са великом стрехом и благо нагнутим кровом. — Снимак је из 1937. Постоји још само кућа са спратним испадом

нас Булевар Революције) са, за оно време, огромним ширинама од 38 метара.

Попечитељство је сматрало да је ствар расељавања нове чаршије легла, јер више није било ни с једне стране никакве тужбе. Међутим, после три године, питање принудног пресељавања свих абаџија и других сродних занатлија је поново покренуто од стране оних који су радили у новој чаршији.

Двадесет и два мајстора из нове чаршије поднели су 4 априла 1847 године молбу у којој су изложили своје тешко стање. Они овог пута говоре о „новој вароши“, што је интересантан документ о тадашњој структури новог Београда, ван шанца. Они говоре да су „одкако су се у нову варош иселили велику нужду искусили, увидели и осведочили се, да су се у надежди јако преварили“.

Нова чаршија је и после једанаест година тешко животарила, изолована од старог града, од пословног живота, од саобраћајних струјања. Нови део града је тек у стварању, насељен економски слабијим делом становништва, које је ту земљу бесплатно добијало. Молиоци наводе да они у својим дућанима нису у стању „ни онолико пазарити, колико им за кућне трошкове потребује“.

Треба указати на њихово правилно схватање узрока неуспеха нове чаршије са урбанистичког становишта. Они наводе као узрок „ове њихове несреће“ то што су се исељавањем из старе вароши „људског саобрашћенија лиштили“. То је један леп документ о здравом схватању улоге саобраћаја за развој града још у оно доба када је саобраћај, углавном, био пешачки.

Интересантно је да се у анализи неуспеха нове чаршије траже у молби и други узроци, па се указује на чињеницу да су привредне функције између старог и новог града неправилно, на штету новог града, подељене. Тамо се наводи да је један од узрока њихове „пропасти“ и то што Турци, „па и остали трговци и занатлије у вароши живећи, еспап њиховога рада продају и

муштерије њихове подмирују, којима је тешко изван чаршије ићи и њих тражити“, при чему се, очигледно, мисли на стару чаршију која је ближа муштеријама у старом граду. Молиоци наводе да они нису могли „у будућности вникнути“, па моле да им се дозволи да могу „с дућанима у чаршији (старој, Б. М.) по своме произвољенију радити“.

Тај покушај њих неколицине (њих шест до седам, како се у другој молби наводи) да се абаџиска чаршија ослаби расељавањем наишао је на отпор четрнаест мајстора који су поднели колективну молбу, у којој нападају потписнике прве молбе за расељавање из нове чаршије. Они говоре да су „еснафџије њихове, без икаквог с њима учињеног споразуменија, подстрекнути мајстором Игњатом Стаменковићем и усташом Вучком Ивковићем, захтевали да се из абаџиске чаршије иселити могу“, али да се ту ради о само неколицини мајстора из нове чаршије, а да су остали потписници „новопоставши мајстори или они који би по обвезатељству морали на одређеном им месту кућу и дућан направити“. Стога они захтевају не само да се молба мајстора за исељавање одбаци, него „да се и они приморају куће у абаџиској чаршији направити... па тако исто, да се и они који плацеве са горње стране сокака имају, да се на прављење кућа принуде“.

Најзад, поднета је и трећа молба, од стране других тринаест мајстора абаџија, који су произведени за мајсторе после поделе плацева у новој чаршији. Та група сматрала је да се на њу не могу односити услови „општег иселенија“, стога што их они нису потписали, па се, према томе, придружују групи која је тражила слободу у бирању места за обављање свога заната, било у старој или у новој чаршији.

Стога Попечитељство унутрених дела утврђује да се „еснаф овај... на три стране поделио“.

Управа вароши Београда је по свим тим молбама извршила ислеђења, па је дошла до чињеница, које имају зна-

Сл. 4 — Горњи део старе Савамалске улице, са типичним претставницима две архитектуре: напред је стара кућа народног балканског стила, иза ње је уграђена средњоевропска кућа, са стрмим кровом на две воде, на којој је спратни испад са закошењем, под утицајем наше народне архитектуре

чаја за историју урбанистичког развоја Београда.

Из тога ислеђења, које се наводи у скраћеном облику, сазнајемо да је „на простору ономе који је абацијама дат, и који је раздељен на четрдесет два плаца“ подигнуто било четрдесет шест дућана; да је новембра 1847 године међу њима било седамнаест празних дућана. Ту се помиње да се ти дућани не могу под кирију издати стога што абације „у њима неће да седе, што су од Зеленога венца јако удаљени, па тиме и од пазара; због чега су и сами њини притјажатељи принуђени били ове оставити и уместити се у дућане долњег сокака“.

Одатле бисмо могли закључити да је на Зеленом венцу већ 1847 године била пијаца — „пазар“. У Зарићевом плану од 1878 године слободан простор данашње пијаце је означен као „трг“. Касније је тај простор био претворен у парк. Ту само није довољно јасно тврђење да су абације били „од Зеленога венца јако удаљени“. Ту се очигледно мислило на раскршће код Бранкове и Југ-Богданове улице, јер је ту и био Зелени венац. Ту сазнајемо и да је трговина у „долњем сокаку“, у данашњој улици Гаврила Принципа, била развијена, што је и разумљиво због њене саобраћајне везе са Варош-капијом преко Поп Лукине улице.

После разматрања све три колективне молбе Попечитељство внатрених дела дало је веома опсежну анализу свих аргумената из које исто тако сазнајемо неке интересантне податке. Тако се у тексту каже, да ће тешкоће које молиоци наводе за пословање у чаршији сасвим престати „кад се онај простор, гди је сада чаршија абациска калдрмише“. После тога је још више разумљиво зашто су се мајстори расељавали из те чаршије, која је морала бити тешко проходна за време дужих киша, или при топљењу снега. Тамо се наводи да ће се после калдрмисања „пролазак са тим онуда олакшати“. Ту се даје и једно предвиђање промене будућих саобраћајних струјања према старој чаршији, по коме ће... „и већа част народа оног који сада терзијским сокаком у чаршију долази, пролазити кроз абациску чаршију и с тиме пазар њима умножити“.

Што се тиче разлога који су дали новопроизведени мајстори, који нису потписали, нити су могли потписати, обавезу о пресељавању у нову чаршију, ту је Попечитељство дало веома драконско тумачење: оно је стало на становиште да старе обавезе абациског еснафа важе, не само за оне абације које су лично потписале обавезе, него да се оне преносе и на све остале, па и на оне касније произведене мајсторе

абације, те да се и они „морају и свима оним обвезатељствима подвргнути која су за постојеће мајсторе до онда постојала, кад су они за такве произведени“.

Према томе тумачењу рад абација је имао бити безусловно везан за рад у новој чаршији, односно закуп празних дућана или зидање нових. То јасно произлази из веома сурове одредбе у којој се каже: „... која обвезатељства ако им се не допадају, могу се за свагда овога заната и са њим скопчаног обвезатељства отрећи и други начин уживања себи тражити“.

Разуме се, да се такав тежак услов није могао заснивати ни на каквом законском тексту и да је он био резултат непопустљиве политике насилног слабљења чаршије старог, полутурског дела Београда у шанцу. Требало је, очигледно, по сваку цену стварати нови, чисто српски Београд, нову престоницу и не допустити покушаје да се заматак нове вароши уништи. То се јасно види из последњег аргумента у коме се каже: „... и напослетку, што би они њихови садругови који су у абациској чаршији дућане и куће, као и потребне томе зграде подигли, сасвим оштећени били, кад би се оданде варош раселила мњенија тога, да се раселеније абациске чаршије правитељством не дозволи...“ (подвукао Б. М.).

Убрзо затим, 13 децембра 1847 године, донето је коначно решење „да се молба они абација који траже да садашњу абациску чаршију раселе, одбаци, и иста чаршија абациска да се онако, као што је установљено, одржи...“

У читавој тој борби за одржавање нове чаршије и за њено расељавање бориле су се уствари две снаге: једна која је полагала прве основе новом Београду ван шанца, која је тежила ка стварању и снажењу новог, самосталног, српског Београда, као противтежу турској војној сили у Београдској тврђави, и друга која је била типично чар-

шиска, која се борила за животне услове и којој је било свеједно где ће се трговати и да ли ће то бити корисно, или штетно по будућу нову престоницу Србије.

Било би од несумњивог интереса за проучавање урбанистичког Београда у деветнаестом веку, утврдити тачан положај нове абациске чаршије и њене саобраћајне везе са главним капијама Београда: Стамбол-капијом и Варош-капијом.

Типизована парцелација блока између Абациске и Ломине улице, са ширином парцела од око 6,5 м, веома је вероватно да није првобитна, него да је настала касније, деобом оригиналних парцела на два дела. То се јасно види из неких парцела са ширином од око 13 м, од којих је издвајана само једна четврт парцеле, према самој улици.

Може се са извесном поузданошћу сматрати да је нова абациска чаршија била првобитно основана само с једне, доње, стране. Тој претпоставци иде у прилог и текст документа у коме се, очигледно као нешто ново, изузетно, наглашава: „... да се и они приморају куће у абациској чаршији направити... па тако исто да се и они који плацеве са горње стране сокака имају, да се на прављење кућа принуде“ (подвукао Б. М.).

Касније када се абациска чаршија, у другој половини деветнаестог века, ту веома развила, настао је скок цена земљишту, па је услед тога почело уситњавање парцела, деобом на најмање могуће ширине од нешто преко 6 м. За дућан то је било довољно, а стан се градио по дубини, као дворишно крило.

Горња страна је очувала парцеле са знатно већим, нормалним ширинама, међу којима их има и са ширинама од 40 м.

Најзад, да се не би остало на претпоставкама, било би потребно доћи до документа у коме би се помињале димензије додељених парцела, као што се могло утврдити да су код планског

оснивања Лешнице и Алексинца димензије парцела биле 10 са 25 хвати.

Најзад, требало би утврдити да ли се Абациска чаршија простирала само од трга на Зеленом венцу до Балканске,

или је ишла до Вазнесенске цркве. Према броју парцела — четрдесет две — може се закључити, да се првобитни низ дућана чаршије протезао само с доње стране улице, до Балканске улице.

LA LUTTE POUR LA CONSERVATION DE LA CITÉ DES TAILLEURS EN TANT QU'ÉLÉMENT ÉCONOMIQUE DU NOUVEAU BELGRADE HORS DES MURS

B. MAKSIMOVIC

La construction planifiée de nouvelles villes vient au premier plan de la politique intérieure en Serbie dans les années 1840—50. L'idée de base était d'abandonner les vieilles villes irrégulières, et d'en construire de nouvelles, construites selon un plan, qu'habiterait une nouvelle population serbe, venue de la campagne ou des régions encore occupées par les Turcs. Evidemment la naissance de nouvelles villes créait des difficultés aux autorités qui se voyaient parfois obligées de recourir à la force, surtout quand il s'agissait de faire quitter à la population de vieilles villes pour aller habiter celles nouvellement construites.

Belgrade présentait un problème particulièrement difficile: l'armée turque restait toujours dans la forteresse et la ville, aux vieilles rues tortueuses, était à la portée de canons turcs. Mais, étant donné sa situation géographique et les communications qui s'y croisaient, Belgrade devenait la ville la plus importante du nouvel Etat. Il fallait donc éloigner la nouvelle capitale de la forteresse turque et lui donner des bases nouvelles, contemporaines.

Ce vaste plan commence par la construction de bâtiments publics et par la formation d'un nouveau centre commercial et artisanal dans une rue droite et large sur «des prairies s'étendant au versant Nord descendant vers la Save», c'était la nouvelle «cité des tailleurs». Cette rue, loin du centre commercial de

l'époque, devait servir de contrepoids à la vie économique intense du vieux Belgrade turc, à l'intérieur des murs.

En 1836 le prince Miloš cède gratuitement à la guilde des tailleurs des terrains dans la nouvelle rue contre la promesse formelle qu'ils y construiront leurs magasins et leurs maisons et qu'ils n'iront pas vivre et travailler ailleurs. C'était le début de la réalisation de cette idée de faire sortir la population chrétienne de la vieille ville et d'établir sur des terrains libres un nouveau Belgrade, serbe.

Dès le début ce plan a rencontré des difficultés: la majorité des tailleurs, surtout ceux qui étaient aisés, refusaient de quitter la vieille ville et ils représentaient ainsi la concurrence, à cause de leur situation centrale et des meilleures communications. Là commence la lutte entre la vieille et la nouvelle cité, et entre le nouveau et l'ancien Belgrade. Il y avait un autre problème qui traînait depuis plus de dix ans, à la demande des tailleurs de la nouvelle cité à ceux de la vieille ville pour qu'ils participent aux pertes subies par les tailleurs de la nouvelle cité dûes aux investissements des maisons et à la mauvaise marche des affaires.

Les autorités protègent cette demande et vont jusqu'à poser la question «pourquoi ceux qui ont pris l'obligation n'ont pas répondu à celle-ci» et demandent que le tribunal s'en charge.

La nouvelle cité vivait toujours difficilement après 11 ans d'existence: de 1836 à 1847 il restait encore 17 magasins vides sur les 46 magasins construits. Cette situation provoque la scission parmi les tailleurs de la nouvelle cité. Un petit nombre adresse une requête à l'Etat demandant de rentrer dans la vieille cité, disant qu'ils se sont trompés dans leurs espoirs et qu'ils ont à peine pour vivre. Ils indiquent avec précision les raisons de cette situation: éloignement de la vieille ville et des communications principales, ainsi que l'accès difficile à la nouvelle cité.

L'Administration d'Etat étudie sérieusement leur demande et leur promet que la situation va s'améliorer avec la construction

des communications dirigées vers la nouvelle cité. L'Etat ne cède point dans sa politique inflexible d'affaiblissement de la vieille cité à l'intérieur des murs, de sorte qu'il n'hésite pas devant des mesures draconiennes: les nouveaux artisans qui cherchent à s'établir doivent s'établir dans la nouvelle cité ou abandonner leur métier.

Dans cette lutte pour la nouvelle cité il y avait deux courants distincts: un qui posait les fondements du nouveau Belgrade et l'autre qui était typiquement commercial, qui cherchait de meilleures conditions de vie; pour lequel le fait où travaillera-t-il et quel sera l'avenir de la nouvelle capitale, ne signifiait rien.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Plan de Belgrade de Zarić, datant de 1878. Le nouveau Belgrade, hors de l'enceinte de la ville, s'étendait alors jusqu'au «Champs de courses», là où se trouve aujourd'hui la Faculté de Droit, jusqu'à la place Dimitrije Tucović, et la place de «Mostar». — La pente du Danube, entre les rues de Vasa Čarapić et Car Dušan n'était coupée de rues qu'en partie, d'après le plan de E. Josimović. Le terrain où se trouve l'Assemblée Nationale était à l'époque le marché à bétail

Fig. 2 — Vestiges du quartier des tailleurs: deux maisons basses, photographiées en 1937, démolies depuis

Fig. 3 — Vestiges de la rue Savamalska, aujourd'hui rue Gavriilo Princip. Au

premier plan deux maisons à un étage aux toits très inclinés, c'est l'influence de l'architecture médiévale en vogue à l'époque. Entre les deux, une maison de style populaire balkanique, avec saillie à l'étage, grand auvent et le toit à pente douce. — La photo date de 1937. Aujourd'hui seule la maison à saillie reste

Fig. 4 — Partie haute de la vieille rue de Savamala, avec deux exemples typiques de deux architectures: au premier plan la vieille maison de style populaire balkanique, derrière elle la maison du type Europe Centrale avec le toit à deux pentes raides, avec la saillie à l'étage — due à l'influence de notre architecture nationale